

اجرای پیش از موعد قرارداد

با رویکرد تحلیلی، تطبیقی و کاربردی

www.ketab.ir

میشم حسنی

کارشناس ارشد حقوق اقتصادی دانشگاه شهید بهشتی و قاضی دادگستری

ایرج خلیل زاده

پژوهشگر دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی و قاضی دادگستری

سرشناسه	: حسنی، میثم، ۱۳۷۰-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: اجرای پیش از موعد قرارداد: با رویکرد تحلیلی، تطبیقی و کاربردی / میثم حسنی، ایرج خلیلزاده.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۲ ص.
شابک	: 978-622-224-123-0
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۲۷] - ۱۳۲: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: قراردادهای -- ایران
موضوع	: قراردادهای (حقوق بین الملل) Contracts (International law)
موضوع	: تعهدات (حقوق) -- ایران Obligations (Law) -- Iran
موضوع	: تعهدات (حقوق) Obligations (Law)
شناسه افزوده	: خلیلزاده، ایرج، ۱۳۷۱-
رده‌بندی کنگره	: KMH ۸۵۸
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۷۴۱۵۶

انتشارات خرسندی

دفتر مرکزی: خیابان نلسون ماندلا (جردن) - ضلع شمال غربی چهارراه جهان کودک - پلاک ۶۶ - طبقه اول - واحد ۳
تلفن: ۸۸۶۶۵۳۰۷ - ۸۸۶۳۷۶۲

مرکز پخش و توزیع: خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی نژاد، نرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد زیرزمین
تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۳ - ۶۶۴۹۰۵۸۴ - ۶۶۴۸۴۸۵۸

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

اجرای پیش از موعد قرارداد

با رویکرد تحلیلی، تطبیقی و کاربردی

میثم حسنی - ایرج خلیلزاده

چاپ اول: ۱۳۹۹ تیراز: ۲۰۰ جلد قیمت: ۳۴۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۴-۱۲۳-۰ ISBN: 978-622-224-123-0

علائم اختصاری.....	۱۱
پیشگفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۷
فصل نخست- شناسایی اجل، انواع و موارد زوال آن.....	۱۹
مبحث نخست: شناسایی اجل.....	۲۱
گفتار نخست: مفهوم اجل.....	۲۱
بند نخست: تعریف اجل.....	۲۳
بند دوم: اوصاف اجل.....	۲۴
الف) وقوع در آینده.....	۲۴
ب) قطعی بودن وقوع.....	۲۵
ج) عارضی بودن.....	۲۶
گفتار دوم: ماهیت اجل.....	۲۸
مبحث دوم: انواع اجل.....	۳۱
گفتار نخست: تقسیم اجل به اعتبار منبع آن.....	۳۱
بند نخست: اجل قراردادی یا توافقی.....	۳۱
بند دوم: اجل قضایی.....	۳۲
بند سوم: اجل قانونی.....	۳۳
گفتار دوم: تقسیم اجل به اعتبار ذینفع آن.....	۳۴
بند نخست: اجل به سود متعهد یا بدهکار.....	۳۴
بند دوم: اجل به سود متعهدله یا طلبکار.....	۳۵
بند سوم: اجل به سود طرفین.....	۳۶
گفتار سوم: تقسیم اجل به اعتبار اثر آن.....	۳۸
بند نخست: اجل تأخیری.....	۳۸
بند دوم: اجل پایان بخش.....	۴۰
مبحث سوم: موارد سقوط اجل.....	۴۱
گفتار نخست: انصراف از اجل.....	۴۲

۴۳	گفتار دوم: موت مدیون.....
۴۵	گفتار سوم: ورشکستگی.....

فصل دوم- وضعیت اجرای پیش از موعد قرارداد..... ۴۹

۵۲	مبحث نخست: وضعیت حقوقی اجرای پیش از موعد قرارداد.....
۵۲	گفتار نخست: قوانین موضوعه.....
۵۲	بند نخست: ایفای پیش از موعد تعهدات در حقوق مدنی.....
۵۴	بند دوم: ایفای پیش از موعد تعهدات در حقوق تجارت.....
۵۸	گفتار دوم: دکترین حقوقی.....
۶۳	گفتار سوم: نگاهی به سایر مقررات حقوقی.....
۶۳	بند نخست: کنوانسیون بیع بین المللی (۱۹۸۰) وین.....
۶۸	بند دوم: اصول قراردادهای بازرگانی بین المللی (UNIDROIT).....
۷۲	بند سوم: کنوانسیون ژنو (۱۹۳۰).....
۷۳	بند چهارم: اصول حقوق قراردادهای اروپا.....
۷۵	بند پنجم: مقایسه مقررات بین المللی.....
۷۷	مبحث دوم: وضعیت فقهی اجرای پیش از موعد قرارداد.....
۷۸	گفتار نخست: ادله مخالفان ایفای پیش از موعد تعهدات.....
۸۲	گفتار دوم: ادله موافقان ایفای پیش از موعد تعهدات.....
۸۶	گفتار سوم: دیدگاه تفصیلی فقهای امامیه.....

فصل سوم- اقسام تخلف و آثار شرط اجل..... ۹۱

۹۳	مبحث نخست: اقسام و آثار تخلف از زمان اجرای قرارداد.....
۹۴	گفتار نخست: اقسام تخلف از شرط اجل.....
۹۵	بند نخست: اجرای پیش از موعد قرارداد.....
۹۷	بند دوم: تأخیر در اجرای قرارداد.....
۹۸	۱- تعیین موعد برای اجرای تعهد:.....
۹۸	۲- سپری شدن موعد مقرر برای اجرای تعهد:.....
۹۹	۳- عدم اجرای تعهد به دلیل قصور و کوتاهی متعهد:.....
۹۹	۴- ممکن بودن اجرای تعهد پس از انقضاء:.....

بند سوم: عدم اجرای قرارداد	۹۹
- عدم امکان حقوقی اجرای تعهد	۱۰۰
- عدم امکان مادی اجرای تعهد	۱۰۰
گفتار دوم: شرایط تحقق مسئولیت قراردادی متخلف	۱۰۱
۱- وجود قرارداد نافذ و معتبر:	۱۰۱
۲- وقوع تخلف از قرارداد:	۱۰۱
۳- ورود ضرر به طرف مقابل به سبب تخلف:	۱۰۲
۴- وجود قدرت متعهد بر دفع حادثه خارجی:	۱۰۲
۵- وجود التزام قراردادی یا عرفی یا قانونی برای جبران خسارت:	۱۰۳
گفتار سوم: آثار ناشی از مسئولیت قراردادی عدم اجرای به موقع قرارداد	۱۰۴
بند نخست: - مسئولیت قراردادی در صورت اجرای پیش از موعد قرارداد	۱۰۴
بند دوم: مسئولیت قراردادی در صورت تأخیر در اجرای تعهد	۱۰۵
بند سوم: مسئولیت قراردادی ناشی از عدم اجرای تعهد	۱۰۶
مبحث دوم: آثار شرط اجل در قرارداد	۱۰۷
گفتار نخست: آثار شرط اجل بر حقوق قراردادی طرفین	۱۰۷
بند نخست: اثر شرط اجل در سقوط حق حبس	۱۰۸
بند دوم: اثر شرط اجل در تعلیق مرور زمان	۱۰۹
بند سوم: اثر شرط اجل بر عدم امکان تهاجر تعهد مؤجل	۱۰۹
گفتار دوم: آثار شرط اجل بر اجرای تعهدات قراردادی	۱۱۰
بند نخست: اثر شرط اجل در به تأخیر انداختن امکان مطالبه تعهدات قراردادی از سوی متعهدله	۱۱۱
الف) اثر قبول اجرای پیش از موعد تعهد بر تعهدات متعهدله	۱۱۳
ب) اثر قبول اجرای پیش از موعد تعهد بر حقوق متعهدله	۱۱۴
بند دوم: اثر شرط اجل در به تأخیر انداختن امکان اجرای تعهدات از سوی متعهد	۱۱۵
بند سوم: اثر علم یا اشتباه در اجرای پیش از موعد تعهدات	۱۱۸
گفتار سوم: آثار قبول اجرای پیش از موعد بر تعهدات طرفین در مقررات بین المللی	۱۲۲
بند نخست: اثر قبول اجرای پیش از موعد بر تعهدات متعهدله در اصول یونیدروا	۱۲۲
بند دوم: تسلیم پیش از موعد در کنوانسیون بیع بین المللی کالا	۱۲۳
الف) اثر قبول تسلیم پیش از موعد در کنوانسیون بیع	۱۲۴
ب) اثر رد تسلیم پیش از موعد در کنوانسیون بیع	۱۲۵

پیشگفتار

یکی از موضوعاتی که در خصوص اجرای قراردادهای مورد توافق طرفین قرار می‌گیرد، زمان اجرای عقد است. در بسیاری از قراردادهای مدنی و همچنین قراردادهای بین‌المللی، زمان اجرای قرارداد به صورت مصدق و یا موسع پیش‌بینی می‌شود و متعهد وظیفه دارد، تعهدات قراردادی خود را در زمان مقرر انجام دهد و با وجود این، در مواردی متعهد از زمان اجرای تعهد تخلف می‌نماید. در چنین حالتی می‌تواند دو فرض متفاوت را در نظر گرفت:

در فرض اول، متعهد در اجرای تعهد خود تأخیر می‌کند و در حقیقت، قرارداد را نقض می‌نماید. در چنین وضعیتی، متعهد می‌تواند به طرق جبران قابل دسترس، متوسل گردد و الزام متعهد به اجرای عین تعهد و جبران خسارت تأخیر انجام تعهد را طلب نماید، یا در صورت تحقق شرایط لازم، قرارداد را فسخ کند. چنین فرضی در ادبیات حقوقی ایران، سابقه طرح دارد و در باب مسئولیت قراردادی در این خصوص سخن بسیار گفته‌اند.

فرض دوم، شامل موردی است که متعهد، قرارداد را نه در موعد مقرر، بلکه زودتر از موعد آن اجرا می‌کند. در چنین وضعیتی، سؤالی که قابل طرح است این است که چه اثری بر اجرای پیش از موعد عقد حکم فرماست و اینکه آیا از اساس، متعهد چنین اختیاری دارد که تعهد خود را، قبل از فرارسیدن موعد مقرر انجام دهد یا خیر؟

نگاهی به آثار حقوقی، نشان می‌دهد که درباره این موضوع کمتر بحث و بررسی شده است و موضوعات پیرامون آن واکاوی نگردیده است، در حالی که مقررات بین‌المللی از جمله کنوانسیون ژنو، اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی، کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا و اصول

حقوق قراردادهای اروپا که از جمله اسناد مهم در حوزه حقوق قراردادها تلقی می‌شود، موضوع بحث حاضر را مورد توجه قرار داده و احکامی را برای آن پیش‌بینی نموده‌اند. همچنین مطالعه منابع فقهی، نشان می‌دهد که این موضوع از دید فقها نیز مخفی نمانده است و نظریات متفاوتی نیز در این خصوص ارائه شده است. به عنوان نمونه، هرگاه عقد بیعی منعقد شود و پرداخت ثمن و تسلیم میع به زمان معینی در آینده موکول شود، آیا فروشنده می‌تواند کالای فروخته شده را قبل از سررسید تسلیم خریدار نماید و یا در مقابل خریدار قبل از موعد، ثمن را پرداخت نماید؟ در چنین مواردی آیا رضایت طرف مقابل شرط است اگر چنین تعهداتی پیش از موعد اجرا شوند، موجب برائت ذمه متعهد می‌شود یا خیر؟

در قانون مدنی ایران، حکم صریحی در این باره مقرر نشده است. از این رو، در این پژوهش با مطالعه در مقررات بین‌المللی مورد اشاره و منابع فقهی، حتی‌المقدور تلاش شده است تا کلیاتی از اجل قراردادی ارائه شود و وضعیت فقهی و حقوقی اجرای پیش از موعد قرارداد و آثار آن بررسی شود.

شاید در ابتدا این گونه تصور شود که متعهد همیشه می‌تواند به میل خود دینی را که بر ذمه دارد، زودتر از موعد ایفا نماید و در چنین حالتی متعهد که منتفع می‌شود و رضایت او تأثیری در تعجیل تعهد مؤجل ندارد و محدودیتی در این خصوص وجود ندارد، اما باید توجه داشت که چنین اختیار مطلق برای متعهد وجود ندارد و ممکن است، تعجیل در اجرای تعهد، با حقوق متعهدله سازگار نباشد بنابراین، ضرورت دارد که این موضوع مورد بررسی قرار گیرد.

با توجه به اینکه این موضوع عمری طولانی در بین قواعد حقوقی ندارد و جدای از نوشته‌های فقها، منابع زیادی در این موضوع در حقوق ایران وجود ندارد بررسی همه جانبه موضوع مورد بحث به گونه‌ای که باعث شفافیت آن شود ضرورت می‌یابد.

از آنجا که شفافیت در مورد این موضوع باعث آسان‌تر شدن کار اجرایی دادگاه‌ها و صرفه‌جویی در وقت و هزینه دادرسی می‌شود و همچنین از آنجا که اجرای پیش از موعد تعهد باعث تسریع در امور و معاملات تجاری می‌شود، بررسی آن از جوانب مختلف ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی اولیه مقررات حقوق ایران حاکی از آن است که این قاعده به عنوان قاعده‌ای مستقل مورد توجه قرار نگرفته و با خلأ قانونی مواجه هستیم اما این امر مانع از آن نیست که با

توجه به قواعد عمومی قراردادهای و منابع فقهی بتوان جایگاهی را برای این قاعده در نظر گرفت تا منجر به شفافیت روابط قراردادی میان متعاقدين شود و نظام حقوقی آن را بگونه‌ای تعیین نمود که از اختلافات قراردادی در صورت سکوت طرفین پرهیز شود.

پیرامون قاعده اجرای پیش از اجل قرارداد، تعداد محدودی مقاله و پایان نامه نوشته شده است که تنها در معدودی از این منابع مستقیماً به بحث اجرای پیش از موعد قرارداد پرداخته شده است^۱ و در سایر موارد بیشتر به بحث و بررسی خود اجل پرداخته اند.

در ادبیات خارجی نسبت به حقوق داخلی درباره این مبحث منابع بیشتری قابل دسترس است^۲ و سعی شده است به گونه‌ای رژیم خاص آن بخصوص در مقررات بین‌المللی تعیین شود.

در این کتاب سعی بر آن شده است که با روش توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای که در این باب نگاشته شده است، به بررسی اجرای پیش از موعد قرارداد پرداخته شود دلیل استفاده از این روش این است که برای درک بهتر بایستی به توصیف قاعده از نظر مفهومی و مبانی آن پرداخته شود.

رویکردهای مورد استفاده در این روش، رویکرد هنجارگرایانه و کاربردگرایانه بوده است. با این توضیح که، نظر به استفاده از قوانین ایران و معیارهای موجود در مقررات مهم بین‌المللی و طرح مسائلی در این حوزه، رویکرد هنجارگرایانه بر این بخش‌ها سایه افکنده است، از سوی دیگر با توجه به این نکته که از دغدغه‌های اصلی پژوهش نگاه کاربردی به موضوع از جهت تسهیل در کار اجرایی دادگاه‌ها و تسریع در تجارت بوده است رویکرد کاربردگرایانه بر این دغدغه‌ها حاکم است.

۱. برای نمونه، نقش تعیین مدت در قراردادهای، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه شهید بهشتی، استاد راهنما:

دکتر عباس قاسمی حامد، سال ۸۴/اصفهانیان، مرجان، ماهیت حقوقی شرط اجل در قراردادهای، پایان نامه کارشناسی ارشد

حقوق خصوصی، دانشگاه تهران مرکز، استاد راهنما: دکتر امیر حسین آبادی، سال ۸۴/امیرمجتبایی، فاطمه

2. for example: Ying, Colin . (2007), *Time for delivery and early delivery: Comparison between the provisions of CISG Articles 33and 52(1) and the counterpart provisions of the PECL(Articles 7:102 and 7:103), An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention*